

UDK 803.96

Izvorni znanstveni članak

Prihvaćen za tisak 3. 10. 1996.

Dora Maček
Filozofski fakultet, Zagreb

Ivar Aasen i nynorsk

Uz stotu obljetnicu smrti tvorca norveškog narodnog književnog jezika

U povodu stogodišnjice smrti tvorca *novonorveškoga jezika* Ivara Aasena, prikazan je njegov život i rad na tom velikom projektu. U glavnim crtama opisana je i norma za norveški standard koju je Aasen izradio na osnovi norveških narodnih govora. Ta je norma uspoređena s drugim standardnim oblikom, *bokmålom*, koji se razvio iz ranijeg dansko-norveškog standarda. Prikazana je i današnja rasprostranjenost uporabe novonorveškoga.

1996. godina je u Norveškoj posvećena Ivaru Aasenu, tvorcu jednog od dva suvremena norveška standardna jezika, tzv. nynorska, odnosno novonorveškoga. Aasenu se u spomen čitave godine održavaju najrazličitije kulturne priredbe diljem Norveške. U rujnu se u Oslu održao i međunarodni skup pod nazivom »Norveška jezična politika i javni jezik« uz sudjelovanje najpoznatijih svjetskih jezikoslovaca koji se bave tom problematikom.

Kad je nakon više od 400 godina državna zajednica Danske i Norveške 1814. godine razvrgnuta, ostala je uvriježena jezična uporaba iz vremena kada je danski bio službeni jezik zajednice. Moguća rješenja takvog stanja vidjela su se ili u postepenom mijenjanju danskog književnog jezika unošenjem osobina norveškog razgovornog jezika ili u stvaranju nacionalnog književnog jezika na osnovi suvremenih norveških seoskih dijalekata. I jedno i drugo načelo imalo je pristalica, pa je prvim putem krenuo jezični reformator i gramatičar Knud Knudsen (1812–1895), a drugim jezikoslovac, gramatičar i pjesnik Ivar Aasen (1813–1896).

U novijoj se stručnoj literaturi (Jahr, 1994) upozorava na to da jezične prilike u Norveškoj početkom 19. stoljeća i nisu bile toliko »neprirodne« kako su često glasile ocjene jezičnog stanja. Tu je postojala prilično dobro utvrđena norma za pisani jezik, uz koju je bio vezan i razgovorni jezik višeg društvenog staleža, onog činovničkog, pa i građanskog. Zasnivao se u velikoj mjeri na rije-

ćima i oblicima danskog književnog jezika. S druge je strane 80 posto stanovništva Norveške činio seljački stalež, koji je govorio dijalektima koji nisu bili društveno na cijeni. Kako su danski i norveški srodni i vrlo slični jezici, nije bio problem u tome što je književni jezik bio »strani jezik« kako se to često tumačilo. Razlike između jezika kojim se služe viši i niži društveni staleži, bile su jednako tako značajne i u drugim zemljama Europe. Problem je nastao nakon raspada unije s Danskom, kada se taj zajednički književni jezik, čijem su razvoju pridonijeli i mnogi norveški pisci (da spomenemo samo dramatičara Ludviga Holberga 1684–1754), u Norveškoj počeo nazivati *norveškim*. Takvo stanje stvari izazvalo je negodovanje i u Danskoj, gdje je ponorveženi danski smatran »lošim danskim«.

Kao profesor materinskoga jezika Knud Knudsen se zalagao ponajprije za uporabu norveškoga u školama umjesto do tada uobičajenog latinskoga, a zatim i za reformu pravopisa standardnog jezika, koji bi se oslanjao na norvešku fonološku osnovu (ili kako je on to nazivao »ortofoniju«). Danski je pravopis, naime, pravio teškoće učenicima jer se kosio s njihovim izgovorom. Kao osnova za pravopis Knudsenu je poslužio izgovor koji se nazivao »svakidašnjim obrazovanim« govorom ili, kako se izrazio Knudsen, »općevažecim« govorom. Budući da je bio opće *skandinavistički* usmjeren, Knudsen je nastojao zadržati opći skandinavski značaj tog norveško–danskog standardnoga jezika i još ga približiti švedskome. Za rječnik reformiranoga književnoga jezika je stoga predlagao umjesto stranih (poglavito latinskih i njemačkih) riječi takve koje je uzimao iz narodnih govora ili ih je sam tvorio. Iz osnova književnoga jezika koje je Knudsen postavio 1845. godine razvio se danas najrašireniji norveški standardni izraz poznat pod imenom *bokmål*.

Drugi put do norveškoga nacionalnoga jezika proizašao je iz romantičarske ideje da samostalni narod mora imati i vlastiti jezik. »Norveška povijesna škola« je tako svojim radom pokušavala uspostaviti odnos između nove Norveške nakon 1814. godine i stare Norveške od prije zajednice s Danskom. Na četiri stoljeća te zajednice gledalo se kao na mračno i nevažno razdoblje u norveškoj povijesti. Svojim proučavanjem norveških dijalekata Ivar Aasen je pronašao nit, koja povezuje ta dva razdoblja u norveškoj povijesti kroz svih 400 godina danske vladavine, a to je jezik.

* * *

Ivar Aasen je bio seljački sin iz mjesta Orsta u pokrajini Sunnmøre. Bio je samouk, a materijalnu pomoć za studij na sveučilištu je odbio. Bojao se, naime, da bi se time suviše udaljio od svog seljačkog podrijetla. I ono čime se bavio, proučavanje narodnih govora i stvaranje novoga književnog jezika, trebalo je, po njemu, koristiti seljacima.

Između 1842. i 1846. godine, putovao je Ivar Aasen po Norveškoj, uz potporu Kraljevskoga norveškog znanstvenog društva iz Trondheima, skupljajući građu za gramatiku i rječnik »narodnog jezika«. Na svojim je putovanjima prošao uglavnom južnu Norvešku, a na sjeveru je dospio do doline rijeke Rana. Zaustavljao se radi proučavanja jezika uglavnom u selima, jer je smatrao da je

gradski govor suviše iskvaren danskim. Od 1847. godine živi u Oslu, ali i dalje posjećuje mjesta koja nije uspio obraditi na svojim prvim putovanjima.

Skupivši i sistematiziravši ogromni jezični materijal, Aasen ga je predstavio u dva djela, i to u *Gramatici norveškoga narodnog jezika* (*Det norske Folkesprogs Grammatik*, 1848) i zatim u *Rječniku norveškoga narodnoga jezika* (*Ordbog over det norske Folkesprog*, 1850). To su znanstvena djela u kojima su sustavno opisani i uspoređeni dijalekti koje je popisao i proučio, i u kojima je izneseno u kojem su odnosu ti dijalekti sa srednjovjekovnim, staronorveškim jezikom. Tim je djelima dokazao da su narodni govori izravno potekli od norveških govora iz doba jake srednjovjekovne norveške države.

Međutim krajnji cilj Aasenova znanstvenog rada bio je stvoriti zajedničku normu za pisanu uporabu norveških dijalekata. Nakon dugogodišnjeg rada izašla je *Norveška gramatika* (*Norsk Grammatik*, 1864) i *Norveški rječnik* (*Norsk Ordbog*, 1873). Norma iznesena u tim djelima, zasniva se na zajedničkim crtama svih dijalekata koje je Aasen proučio. »*Landsmaalet*« (što se može tumačiti i kao seoski jezik) naziv je što ga je Aasen rabio za naddijalektalni književni jezik koji je stvorio, a u kojem su pismeni izraz našli gotovo svi narodni govori¹. 1885. godine, nakon što je pala birokratska državna uprava preostala iz unije s Danskom, i uveden parlamentarizam sa snažnom prisutnosti seljačkih partija u saboru, zakonski su izjednačene i Knudsenova i Aasenova jezična norma. 1929. je norveški sabor (*Stortinget*) prihvatio nove nazive za njih, tj. *bokmål* (književni jezik) za prvu, a *nynorsk* (novonorveški) za drugu.

* * *

Konačni principi po kojima se Aasen ravnao u svome radu bili su:

1. Za svaku riječ mora postojati samo jedan važeći oblik i svaka se riječ može sklanjati na samo jedan način.
2. Osnova za te oblike mora postojati u razgovornom jeziku, ne u staronorveškom ili nekom drugom jeziku ili drugom stupnju jezičnog razvitka.
3. Riječi koje su po značenju i etimologiji srodne, moraju se kao takve moći i prepoznati.
4. Staronorveški je izvor suvremenih govora, pa se u slučajevima kad treba odlučiti između dva dijalektalna oblika valja pozvati na staronorveški.

Ivar Aasen u svojim raspravama piše kako se nije htio odlučiti za jedan dijalekt koji bi se izdigao iznad ostalih i izgradio u nacionalni standard. Taj bi posao bio jednostavniji jer ne bi bilo potrebe da se bira jedan od mnogih oblika za neku riječ ili jedno gramatičko pravilo između mnogih. On je smatrao da se nacionalni književni jezik mora izgraditi izravno na osnovi svih dijalekata i da mora zauzimati položaj iznad sviju njih.

Ovakav se pristup činio demokratskim i pobudio je veliko zanimanje u narodu. Kasnije je doživio, a i danas doživljava različite ocjene. Dok se jedni dive promišljenosti i sredenosti norme u kojoj je sve na svojem mjestu, drugi smatraju da je suviše starinska i teška za uporabu. Tih su dviju suprotnosti svjesni

1 Knudsenova se norma nazivala još i »državnom«, tj. *riksmål*.

i oni koji se služe novonorveškim, kao i oni koji se služe *bokmålom*. One su posljedica želje da se napravi jezik za one koji nemaju vremena za školovanje ali s arhaizirajućim pristupom i metodama. U prirodi jezika nije da bude sasvim jednoznačan i jednoobrazan, pa se ni danas još ne može procijeniti koliko je Aasenu uspjelo stvoriti jezik za većinu Norvežana.

Kao što je to slučaj i s esperantom, jezikom stvorenim u neku ruku na sličan način, kombinacijom različitih jezika i s težnjom prema jednoobraznosti, tako su se još za Aasenova vremena stvarale različite verzije novonorveškog, a njegova je norma doživjela više revizija. Pri tome su se željela postići dva cilja: jedan je bio normu približiti razgovornom jeziku što većeg broja govornika, a drugi približiti je *bokmål*u. Oko tih se principa i danas još vode bitke, no jasno je da je Aasenova norma utjecala na promjene i u *bokmål*u. Da nije bilo novonorveškoga, dansko–norveški standard bi se bio sporije razvijao u pravcu norveškoga. Možda i ne bi dosegao oblik koji danas ima. Kada je krajem 19. stoljeća veći dio škola prešao na novonorveški, pobojali su se oni koji su rabili *bokmål* da bi novonorveški mogao sasvim pobijediti, pa su u *bokmål* uveli još više norveških osobina kako bi ga održali.

Utjecaj novonorveškoga na *bokmål* vidljiv je na svim jezičnim razinama, i to u pravopisu, oblicima i sklonidbi, sintaksi i stilu, te u rječniku. U danskom se pravopisu glas /e/ piše na dva načina *e* i *æ* npr. *hest* (konj) i *præst* (svećenik), za što u norveškom izgovoru nema opravdanja. Knudsen se u većini slučajeva priklonio pisanju *æ*, dok je Aasen uveo *e*. Reforma pravopisa koja je provedena 1917. godine, prihvatila je Aasenovo rješenje i za *bokmål*. Isto je tako prihvaćeno njegovo pisanje dvostrukih suglasnika gdje je suglasnik dugačak, uključujući i kraj riječi. Tako je opozicija između zvučnog i bezvučnog suglasnika u danskom (*tag* — *tak*), koja u norveškom ne postoji, izražena ili dugim samoglasnikom i kratkim suglasnikom *tak* (strop) ili kratkim samoglasnikom i dugim suglasnikom *takk* (hvala), što Aasenov pravopis i odražava.

U većini dijalekata skandinavskih jezika oblici imenica ženskoga roda izjednačili su se ili s imenicama muškoga roda u tzv. »opći« rod, ili s imenicama srednjega roda, što se prvenstveno vidi u određenim oblicima jednine, tj. u oblicima postponiranog člana. Aasen je zadržao posebnu sklonidbu za imenice ženskoga roda iz konzervativnijih dijalekata. No i tu je raznolikost bila velika. Imenica ženskoga roda *sol* (sunce) imala je različite određene oblike, tj. *sol*i, *sola*, *solen*. I dok se u danskom i švedskom nastavak –en rabi za sve imenice općeg roda, pa tako i *solen*, Aasen je zadržao oblike za sva tri roda, a kod imenica ženskog i srednjeg roda i dvojake oblike, tj. jake i slabe, npr.:

	Aasenova norma			
	Jednina		Množina	
	neodređeno	određeno	neodređeno	određeno
Muški rod	<i>ei</i> Gard (gazdinstvo)	Gardi	Gardar	Gardarne
Ženski rod				
Jake imenice	<i>ei</i> Bygd (selo)	Bygdi	Bygder	Bygderna

Slabe imenice	<i>ei</i> Visa (pjesma)	Visa	Visor	Visorna
Srednji rod				
Jake imenice	<i>eit</i> Fjell	Fjellet	Fjell	Fjelli
Slabe imenice	<i>eit</i> Auga (oko)	Augat	Augo	Augo

U suvremenom novonorveškom u pravilu su pojednostavnjeni oblici za ženski i srednji rod:

	Suvremeni novonorveški			
	Jednina		Množina	
	neodređeno	određeno	neodređeno	određeno
Ženski rod	<i>ei</i> bygd	bygda	bygder	bugdene
Srednji rod	<i>eit</i> dyr (životinja)	dyret	dyr	dyra

Bokmål daje mogućnost izbora u glavnom uzorku sklonidbe imenica ženskoga i srednjega roda:

	<i>Bokmål</i>			
	Jednina		Množina	
	neodređeno	određeno	neodređeno	određeno
Ženski rod	<i>ei/en</i> dør (vrata)	dora/døren	dører	dørene
Srednji rod	<i>et</i> svar	svaret	svar	svarene/svara

U pogledu sintakse se Aasen nije uvijek oslanjao na razgovorni jezik, već je stvarao pravila koja su nastavljala sintaksu klasične srednjovjekovne nordijske književnosti². Jedan je primjer slobodnija uporaba članova, koji su u staronorveškome bili relativno nova gramatička kategorija, a u današnjoj novonorveškoj normi (i dakako u *bokmålu*) odražava razvitak prema čvršćim pravilima za uporabu neodređenog, te preponiranog i postponiranog određenog člana. Isto tako nije prihvatio izgrađeni sustav pokaznih zamjenica koji postoji u mnogim dijalektima i služi za razlikovanje relativne blizine onoga na što se pokazuje, tj. *denne* (ovaj) za ono što je bliže govorniku i *denna/den* (onaj) za ono što je dalje od njega. Štoviše *denna* i *den* se dalje razlikuju po tome što prvi oblik pokazuje na nešto izvanjezično u razgovornoj situaciji, a drugi na nešto što je ranije izrečeno. Još je jednu u govorima opće raširenu uporabu Aasen smatrao neprikladnom za pisani stil, a to je zamjenica ispred vlastitog imena npr. *han Olav*, *ho Margaret Thatcher*.

2 Norveški naziv za jezik srednjovjekovne književnosti je *norront*.

U nekim svojim opisima i tumačenjima ponekih upotreba, Aasen je dao objašnjenje za njihovo postojanje u današnjem razgovornom jeziku. Takav je primjer opis izricanja brojeva iznad dvadeset, kad se (kao u slovenskome ili njemačkome) jedinice izriču prije desetica, npr. *to og femti år* (dvije i pedeset godina). To je u njegovo vrijeme bio jedini način, prije nego što je novija norma dozvolila i *femti to år* (pedeset dvije godine). Aasen kaže da je stariji način ritmički bolje složen, jer izbjegava slijed dvaju naglašenih slogova (*'femti 'to 'år* / *'to og 'femti 'år*), što ujedno objašnjava zašto se takav način uporno održao u razgovornom jeziku do danas.

Zamršeni latinski stil s dugačkim složenim rečenicama, naslijedili su svi stariji književni jezici pa tako i danski, a od njega *bokmål*. Ivar Aasen je u svojim djelima isticao da je poželjno pisati lijepim stilom, ali ne ukočenim i neprirodnim stilom kakav se rabi »u nekim drugim jezicima«. Slijedeći njegove preporuke stil norveške proze uopće, u svom se razvitku kroz 20. stoljeće približio jednostavnosti razgovornog stila.

No Aasenov se utjecaj najjasnije očituje u norveškom rječniku. Tu su se udružili i Knudsenov i Aasenov purizam, koji je posebno osuđivao mnoštvo stranih riječi, koje su postojale u danskom jeziku, te uzorke za tvorbu riječi koji su u svim skandinavskim jezicima bili većim dijelom preuzeti iz njemačkoga. U rječnicima su se izbjegavale njemačke riječi ukoliko ih je ikako bilo moguće zamijeniti norveškima, pa je *bokmål* uzimao riječi iz novonorveškoga ako se ne bi našao neki sinonim da zamijeni njemačku riječ. To se naročito često dešavalo u nazivlju za javne službe, ali i u drugim slučajevima gdje se činilo da je novonorveški izraz snažniji. I mada je najveći broj riječi zajednički objema normama, a isto se tako velik broj razlikuje u obliku, npr.

Novonorveški: vindauga	<i>Bokmål</i> : vindu	prozor
diverre	desverre	nažalost

ima ipak riječi koje se sasvim razlikuju još i danas: npr.

Novonorveški	<i>Bokmål</i>	
stad	by	grad
helgemess	allhelgensdag	Svi sveti
heilt, reint, plent	aldeles	sasvim
merksemd	oppmerksomhet	pozornost

Kao što je ranije rečeno i novonorveška se norma mijenjala kako u Aasenovo vrijeme tako i kasnije. Primjeri za to se vide iz drugih područja gramatike. Npr. jedni od glavnih oblika iz Aasenove norme odnose se na sprezanje glagola, gdje se vide neki konzervativniji, »puniji« oblici, npr.

Aasenova norma				
	Infinitiv	Prezent	Preterit	Particip perfekta
Slabi glagoli	kasta (bacati/baciti)	kastar	kastade	kastat
Jaki glagoli	skriva (pisati)	skriv	skreiv	skrivet

Slabi glagolski oblici su ovdje slični islandskom i švedskom, koji su standardizirani na osnovi konzervativnijih uzoraka s »punijim« nastavcima. Naprotiv, u *bokmål*u, pa čak i u suvremenom novonorveškome vide se već jednostavniji, oslabljeni nastavci. *Bokmål* i u glagolu dopušta dvojake oblike, u pravilu novije, s oslabljenim samoglasnikom ili analogno tvorene prema jednostavnijem uzorku.

Suvremeni novonorveški				
	Infinitiv	Prezent	Preterit	Particip perfekta
Slabi glagoli	kasta	kastar	kasta	kasta
<i>Bokmål</i>				
	Infinitiv	Prezent	Preterit	Particip perfekta
Slabi glagoli	kaste	kaster	kastet/a	kastet/a
Jaki glagoli	skrive	skriver	skrev/skreiv	skrevet

Sustav osobnih zamjenica također se razlikuje u Aasenovoj normi kao i ostali oblici, tj. sličniji je staronorveškom, dok su oblici *bokmåla* sličniji danskom, premda se neki stariji i dulji oblici mogu naći i u švedskome (honom, henne).

Aasenova norma						
Jednina				Množina		
	1. lice	2. lice	3. lice	1. lice	2. lice	3. lice
Subjekt	eg	du	m. r. han ž. r. ho s. r. det	me	de	dei
Kosi padež	meg	deg	m. r. honom ž. r. henne s. r. det	oss	dykk	deim

Suvremeni novonorveški						
Jednina				Množina		
	1. lice	2. lice	3. lice	1. lice	2. lice	3. lice
Subjekt	eg	du	m. r. han ž. r. ho s. r. det	vi/me	de	dei

Kosi padež	meg	deg	m. r. han/honom ž. r. henne s. r. det	oss	dykk	deim
<i>Bokmål</i>						
		Jednina			Množina	
	1. lice	2. lice	3. lice	1. lice	2. lice	3. lice
Subjekt	jeg	du	m. r. han ž. r. hon s. r. det	vi	dere	de
Kosi padež	meg	deg	m. r. ham/han ž. r. henne s. r. det	oss	dere	dem

Razlike u fonološkom obliku istih riječi tvorene su po istom principu, a vide se u sljedećim primjerima:

Aasenova norma	Novonorveški	<i>Bokmål</i>	
bljug		blyg	sramežljiv
sjo		sjø	jezero
snjo		snø	snijeg
kvat	kva	hva	što
nokot	noko	noe	nešto
brudlaup		bryllup	svadba
	hugse	huske	sjećati se
	hovud	hode	glava
	sjeldan	sjelden	rijetko
	veke	uke	tjedan
	teikn	tegn	znak

Kad govorimo o dva standardna, književna, norveška jezika, mislimo na jezik koji se rabi u pisanom obliku. Govoreni norveški nije standardiziran, pa iako je prestižni govorni oblik onaj koji se čuje u glavnome gradu Oslu, sasvim je uobičajeno da svatko govori svojim područnim dijalektom.

* * *

Aasenov jezični program, koji je jasno bio društveno-političkog sadržaja, ubrzo je naišao na potporu u organiziranom jezičnom pokretu. Taj je od svog početka bio usko povezan s nacionalnom protuunionističkom politikom³, i

3 Nakon Napoleonova poraza 1814. Norveška je »oduzeta« Danskoj koja je bila u savezu s Napoleonom i »dodijeljena« je Švedskoj kao naknada za Finsku koja je pripala Rusiji.

stranačkim programom tzv. Venstre (Lijeve stranke) 1880-ih godina. Specifične nordijske ustanove tzv. Narodne visoke škole (*Føkehøgskolane*) odigrale su važnu ulogu u poduci i pridobivanju ljudi za taj jezični program. Prve udruge za brigu o novonorveškome koje su se održale do danas bile su polovicom 19. st. *Det Norske Samlaget* u Oslu i *Vestmannalaget* u Bergenu.

Premda je nacionalno obilježje jezičnog pokreta prevladavalo, priključili su mu se i ljudi s mnogo radikalnijim društvenim programom. Te su dvije skupine kasnije neprestano izražavale te suprotnosti. Skupina kojoj je težište bilo u nacionalnom programu kruto se držala Aasenove norme, dok su oni čiji je program bio prvenstveno društveno usmjeren zagovarali promjene u zastarjeloj normi, i tražili da se ona više osloni na suvremene narodne govore. I jedni i drugi su smatrali da njihova politika vodi većem nacionalnom ujedinjenju.

U norveškom saboru te suprotnosti nisu dolazile do izražaja, tu se vodila bitka za novonorveški i protiv njega, iako su i mnogi protivnici novonorveškoga zagovarali uporabu dijalekta u osnovnoj školi. Konačno je 1885. u saboru potvrđena jednakopravnost obiju normi s time da je kao razgovorni jezik u školama odobrena upotreba dijalekta u najvećoj mogućoj mjeri. Mjesnim upravama je ostavljeno da odrede koja će se norma rabiti u pismu.

Danas se rasprave u krugovima stručnjaka koji rabe novonorveški uglavnom vode oko rječnika, gdje jedni zagovaraju više slobode za riječi danskog ili drugog germanskog porijekla, dok se drugi zalažu za strogi purizam.

No borba za novonorveški u školama se nastavila i u saboru i u praksi. Trebalo je osvojiti što više škola u kojima bi se rabio novonorveški, odnosno izboriti se za uvođenje novonorveškog kao drugog jezika u srednje škole. Najvećeg je uspjeha novonorveški imao između 1942. i 1945. kada je čak 33–34% osnovnih škola uvelo novonorvešku normu. Ta je brojka postepeno opadala, da bi dosegla svoju najnižu razinu između 1977. i 1980. godine (16,4%). Otada opet polako raste, te je postotak za čitavu Norvešku 1991. godine iznosio 17%, da bi 1994. opet pao na 16,8%.

Sve od vremena kada su dva standarda zakonski priznata, državni statistički zavod, ali i udruge koje se bave promicanjem novonorveškoga vode statistike o njegovoj uporabi, koje se povremeno objavljuju u dnevnom tisku i u posebnim izdanjima. Međutim, statistike nije lako voditi iz više razloga. Kako je to na jednome mjestu zgodno rečeno (Almenningen, 1996) jedni uopće vrlo malo pišu, drugi pišu u dijalektu kad pišu osobna pisma. Neki prelaze s novonorveškoga na *bokmål* i obrnuto kroz dulja razdoblja svoga života. Mnogi prelaze na *bokmål* zbog pritiska većinske uporabe, dok je mala skupina prešla i na novonorveški iz jezičnopolitičkih ili ideoloških razloga. Katkada je jezična praksa vezana uz zanimanje ili društveni položaj, te je često u suprotnosti s nečijim osobnim izborom standarda. Činjenica je danas, međutim, da od 25 godina unatrag svi učenici srednjih škola moraju svladati oba jezika. Mlade su generacije stoga u stvari dvojezične, premda je većini *bokmål* jači jezik.

Procjena o tome koliko Norvežana 1996. godine rabi novonorveški (Almenningen, 1996) kreće se od 500 000 do 850 000, što će reći između 10 i 20 posto stanovništva (ne računavši Laponce i novije doseljenike). Istraživanje koje je proveo Norveški ured za jezik (*Norsk språkråd*), govori da 7,4% ispitanika upo-

trebljava samo novonorveški, a 5% se služi i novonorveškim i *bokmålom*, što ukupno daje 12,4%. Ispitivanja provedena u vojsci i u srednjim školama, gdje je pritisak većinske uporabe najveći, pokazuju da svega 10% ispitanika rabi novonorveški. U tisku i elektronskim medijima, koji imaju najveći utjecaj na uporabu, novonorveški također slabo stoji, te se kreće između 10 i 20 posto. I u izdavaštvu je poslije stabilnih brojki u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, broj knjiga na novonorveškome opao. Porast uporabe se zadnjih godina međutim znatno osjetio u državnim službama, gdje su saborski spisi čak i do 17% pisani novonorveškim.

U Norveškoj je uporaba *bokmåla* i novonorveškoga podijeljena prvenstveno zemljopisno, pa se tako u osnovnoj školi novonorveški pretežito rabi na zapadnoj obali Norveške (Sogn i Fjordane 96,00%, Møre i Romsdal 58,2%, Hordaland 49,5%, Rogaland 31,2%⁴) te u zapadnim središnjim pokrajinama (Oppland 24,3%, Telemark 20,4%). Karakteristično je također da novonorveški nije uopće prisutan u osnovnim školama u Oslu i okolnim predjelima, te na krajnjem sjeveru, u Finnmarku, gdje je osim domorodačkog laponskog stanovništva, stanovništvo uglavnom u novije vrijeme došlo iz južnijih krajeva. Norveški su se književnici opredjeljivali i danas se opredjeljuju za *bokmål* i za novonorveški. Među prvima su npr. veliki nacionalni pjesnik Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) i klasik norveške drame Henrik Ibsen (1828–1906), imajući u vidu da prevelika odstupanja od ranije danske norme mogu kao posljedicu imati gubitak danskog tržišta. Na *bokmålu* su pisali i nobelovci Sigrund Undset (1882–1949) i Knut Hamsun (1859–1952). Potonji je pisac vrlo konzervativnog izraza s jedne strane, dok je s druge uvodio mnoge elemente narodnoga govora. To vrijedi i za suvremene pisce, kojima kao izvor riječi i oblika uvelike služe istočni ili sjeverni dijalekti, već prema tome odakle su porijeklom, a među njima su npr. Dag Solstad (1941) i Herbjørg Wassmo (1942). Uz novonorvešku normu su se svrstali pisci već od samog njezina nastanka, a kao prvi pjesnik i novinar Aasmund Olavson Vinje (1818–1870) i Tarjei Vesaas (1897–1970), koji su svaki na svoj način pisali narodnim govorom, ali i odstupali od Aasenove norme. Posljednji se međutim, kao i mladi pisci poput Kjartana Fløgstada (1944), od 1959. pridržavao norme koja je te godine ustanovljena za udžbenike novonorveškoga.

Bibliografija

- Almenningen, Olaf (1996) »Nynorsk i Noreg i dåg« *Språknytt*, 1, 1996. str. 38–41
- Almenningen, Olaf i dr. (uredili) (1990⁴) *Språk og samfunn gjennom tusen år. Ei norsk språkhistorie*.
- Universitetsforlaget, Oslo. Faarlund, Jan Terje (1996) »Ivar Aasen som syntaktikar« *Språknytt*, 1, 1996. str. 21–23
- Jahr, Ernst Håkon (1994) *Utsyn over NORSK SPRÅKHISTORIE etter 1814.*, Novus Forlag, Oslo.
- Karlsen, Bjørn & Pal Olav Rostad *NYNORSK SPRÅKNØKKEL*, Universitetsforlaget
- Lundebj, Einar (1996) »Ivar Aasen som veiviser til bokmålet« *Språknytt*, 1, 1996. str. 11–13

4 Prema podacima za 1991. g. Središnjeg norveškog statističkog ureda.

Norsk Tiednd (1995) September Nr. 3

Randen, Olav (1995) »Ivar Aasen 1836 og målsaka i dåg« (1995) *Norsk Tidend*, September Nr. 3

Rekdal, Ella Olaus (1988) *Norsk-svensk ordlista*, Nordisk språksekretariat

Språknytt. Meldingsblad for Norsk Språkråd. 24. god. 1. 1996.

Torp, Arne (1995) »Knud Knudsen og Ivar Aasen — jamlikar og motpolar« *Språknytt*, 1, 1996. str. 8–10.

Venaas, Kjell (1990) »Om handbøker i språkrett nynorsk« *Språk i norden*, str. 34–52

(1996) »Om Ivar Aasen i eit minneår« *Språknytt*, 1, 1996. str. 1–7.

Ivar Aasen and Nynorsk

On the occasion of the centenary of Ivar Aasens death, an outline of his ideas and work is given against the background of the linguistic situation after the dissolution of the Danish and Norwegian union. The standard language, now known as *nynorsk*, which was created by Aasen from elements of various Norwegian dialects is briefly described. It is also compared to the standard, now called *bokmål*, which grew out of a process of Norwegization of the former Danish standard used in Norway as well. Finally, the present spread of the usage of *nynorsk* is accounted for.